

Vergaderjaar 2013–2014

32 735

Mensenrechten in het buitenlands beleid

Nr. 103

BRIEF VAN DE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 27 maart 2014

Graag informeer ik u hierbij, zoals toegezegd tijdens het Notaoverleg op 30 september 2013, over de mensenrechtensituatie in de Arabische regio (Kamerstuk 32 735, nr. 95). Deze brief schetst de context van het Nederlandse beleid en identificeert de belangrijkste trends op het gebied van de mensenrechten in de Arabische regio. Daarnaast wordt inzicht gegeven in de manier waarop het (inter)nationale mensenrechteninstrumentarium wordt ingezet om het Nederlandse mensenrechtenbeleid uit te voeren. In de brief wordt niet ingegaan op de mensenrechtensituatie in de Palestijnse Gebieden. Deze is nauw verweven met het conflict tussen de Palestijnen en Israël en kent derhalve een eigen dynamiek.

Context Nederlands beleid

Deze brief moet worden gelezen tegen de achtergrond van – en in samenhang met – de Kamerbrief «Respect en recht voor ieder mens» (uw kenmerk 32 735-78, d.d. 14 juni 2013), de laatste Kamerbrief over de ontwikkelingen in de Arabische regio d.d. 23 maart 2013 (2013.117989) en de Mensenrechtenrapportage 2013 die uw Kamer binnenkort zal toegaan.

De zorgen om de mensenrechtensituatie in de Arabische regio dateren van ver voor de recente omwentelingen. Jarenlange onderdrukking, schending van fundamentele rechten en een gebrekkig functionerend politiek en justitieel stelsel hebben geleid tot groeiende onvrede onder grote bevolkingsgroepen in Arabische landen. Verslechterende sociaal-economische omstandigheden en de eis om politieke hervormingen heeft vervolgens geleid tot toenemende onrust en in een aantal gevallen tot gewelddadige opstanden.

De diverse omwentelingen en de impact die deze hadden op de Arabische regio hebben maatschappelijke weeffouten blootgelegd en bieden deze landen nu de mogelijkheid om de eigen samenlevingen opnieuw in te richten. Hier liggen dus kansen, maar ook valkuilen. Een duurzame transitie is immers alleen mogelijk wanneer er sprake is van een inclusief

proces. De eerste verantwoordelijkheid voor het bewaken hiervan ligt bij de landen in de regio zelf. Zij die serieus werk willen maken van de bescherming van mensenrechten, zullen in Nederland een constructief-kritische en betrokken partner vinden. Niet alleen vanuit de overtuiging dat democratie en mensenrechten universele en niet-onderhandelbare vrijheden zijn, maar ook vanuit het gegeven dat de Arabische regio grote strategische belangen herbergt voor de EU (o.a. energie, veiligheid, handel, migratieproblematiek). Bescherming van mensenrechten en bevordering van democratische waarden komen de stabiliteit van de regio en daarmee de veiligheid van Europa en de wereld ten goede.

In de benadering van de Arabische regio dient te worden gewaakt voor een te gesimplificeerde analyse en dient juist rekenschap te worden gegeven van de enorme verscheidenheid in de regio. Aan de ene kant leiden taal en geloof ons ertoe om de regio als één geheel te zien. Tegelijk zijn er grote culturele, historische en geografische verschillen die aan een te uniforme blik en aanpak in de weg staan en die hun weerslag hebben op hetgeen kan worden bereikt op het gebied van mensenrechten. De landen in de Arabische regio kennen verschillende snelheden in de overgang naar meer democratie en mensenrechten. In Tunesië, Egypte en Jemen was een revolutie nodig om de oude machtsstructuren te vervangen, terwijl in Marokko, Jordanië en Libanon de transitie geleidelijk verloopt. In Algerije en de Golfstaten is vooralsnog geen sprake van politieke omwentelingen en in Syrië, Irak en Libië blijft het geweld aanhouden. Deze verscheidenheid vraagt om maatwerk.

De uitdagingen waar de regio voor staat zijn van dusdanige omvang, dat internationale coördinatie van wezenlijk belang is. Het grootste deel van de Nederlandse inspanningen verloopt daarom via de EU en andere multilaterale kanalen. Daarnaast zet het kabinet, daar waar effectief of nodig, bilaterale instrumenten in om de multilaterale inzet te versterken. Bijvoorbeeld met de financiering van projecten uit het Mensenrechtenfonds.

De Nederlandse bilaterale inzet richt zich vooral op de positie van vrouwen, mensenrechtenverdedigers, gelijke rechten voor lesbiennes, homo's, biseksuelen en transgenders (LHBT), internetvrijheid, en vrijheid van godsdienst en levensovertuiging. Daar ligt volgens het kabinet de Nederlandse meerwaarde. Daarnaast zal Nederland blijven hameren op bescherming bieden aan eigen burgers, de bestrijding van grove mensenrechtenschendingen en het tegengaan van straffeloosheid daarvan.

Situatie met betrekking tot de Nederlandse prioriteiten in de Arabische regio

Met de transitie in de Arabische regio is ook de instabiliteit in een groot aantal landen toegenomen. Overheden zoeken naar evenwicht tussen aan de ene kant de roep van de bevolking om meer vrijheid en aan de andere kant de wens tot stabiliteit en orde die ook door de bevolking wordt gedragen. Het zelf vasthouden aan de macht speelt hierbij ook een belangrijke rol. In deze zoektocht worden fouten gemaakt en worden mensenrechten geschonden.

Positie van vrouwen

De positie van vrouwen in de Arabische regio blijft achter bij de stappen die wereldwijd worden gezet. Hoewel vrouwen een belangrijk aandeel hebben gehad in de omwentelingen dreigen zij in een aantal landen buiten de hervormingen te worden gehouden. Politieke participatie van

vrouwen is niet vanzelfsprekend. In Tunesië en Egypte leidde de opkomst van de politieke islam tot nieuwe politieke en maatschappelijke discussies over de positie van vrouwen in gezin en samenleving. In een aantal landen verbetert de maatschappelijke positie van vrouwen. Zo neemt het aantal vrouwen in de Golf met een (universitaire) vervolgopleiding fors toe en een groeiend aantal vrouwen bezet relevante maatschappelijke posities als Minister, ambassadeur of CEO. Dit biedt nog geen garantie voor een structurele verbetering van de positie van vrouwen, maar is wel een belangrijke en hoopvolle ontwikkeling.

(Seksueel) geweld tegen vrouwen blijft in de gehele regio een probleem waartegen onvoldoende wordt opgetreden. Behalve politiek-religieuze oorzaken spelen sociale en culturele motieven hierbij vaak een rol. Een positieve uitzondering is Jordanië. In Libanon en Egypte is sprake van verslechtering van de situatie. Geweld tegen vrouwen is daarnaast een ernstig probleem in conflictsituaties. In Syrië, Libië en Irak is sprake van een groeiend aantal misstanden als mishandeling, eerwraak, vrouwenhandel en genitale verminking. In Syrië wordt geweld tegen vrouwen, inclusief verkrachting, als oorlogswapen gebruikt. In Libië leidt de opkomst van gewapende milities tot een toename in ontvoeringen, afpersing en geweld tegen vrouwen.

Mensenrechtenverdedigers

In alle transitielanden hebben mensenrechtenverdedigers (MRV's) een belangrijke rol gespeeld bij de omwentelingen in hun land. Zij bevinden zich echter in een kwetsbare positie. In de meeste landen proberen activisten gebruik te maken van de toegenomen technische mogelijkheden voor de vrijheid van meningsuiting, maar stuiten zij op strikte repressieve wetgeving en aangescherpte controle op activisten. Een positieve uitzondering vormt Marokko waar organisaties juist meer ruimte kregen en waar een krachtig NGO-netwerk is ontstaan. Ook in Libië is sprake van een bloei van mensenrechtenorganisaties. In Algerije is de situatie verslechterd en in de Golfstaten is vervolging op grond van bijvoorbeeld belediging van het staatshoofd en ondermijning van de staat sterk toegenomen. Vaak worden hoge gevangenisstraffen opgelegd. De situatie van mensenrechtenverdedigers in Syrië is ronduit slecht: er is sprake van arbitraire arrestaties, marteling en verdwijningen.

Vrijheid van meningsuiting, internetvrijheden persvrijheid

Internet- en persvrijheid zijn punten van zorg. Het internet en in het bijzonder sociale media hebben zich een krachtig instrument getoond in het mobiliseren van mensenmassa's. Internet is onlosmakelijk verbonden met de vrijheid van meningsuiting, politieke participatie en democratische processen. Tegelijk is het ook een kwetsbaar instrument aangezien het door overheden makkelijk gebruikt kan worden om activisten en oppositiepartijen in de gaten te houden. Daarnaast kan het door overheden worden misbruikt voor censuur en propaganda.

Naarmate de toegang tot informatie via internet voor grotere groepen beschikbaar wordt, reageren veel overheden door de toegang juist te beperken en de positie van journalisten verder onder druk te zetten. Dit varieert van het technisch frustreren van toegang tot geweld tegen en gevangenneming van journalisten. Dit leidt regelmatig tot zelfcensuur.

Gelijke rechten voor LHBT

Het onderwerp LHBT ligt regiobreed, mede vanwege de politieke, religieuze en culturele context, zeer gevoelig. De maatschappelijke tolerantie van de samenleving jegens LHBT is in de Arabische wereld

minimaal en neemt waar religieuze stromingen opkomen nog verder af. In sommige landen is homoseksualiteit strafbaar (Libië, Syrië), soms zelfs met de doodstraf (Jemen). Dit dwingt LHBT-organisaties veelal onder de radar te opereren. Positieve ontwikkeling is in dit verband het feit dat in Libanon sommige LHBT-organisaties door de overheid worden erkend.

Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging

Het geloof staat centraal in de discussies over het opstellen van nieuwe constituties of de hervorming van bestaande grondwetten. In Tunesië is de meest vooruitstrevende nieuwe grondwet van de regio aangenomen, die vrijheid van geloof waarborgt. In Egypte voldoet de nieuwe grondwet aan de belangrijkste wensen van de christelijke minderheid, maar is er weinig of geen ruimte voor Sjieten en andere religieuze groepen om hun geloof te belijden. Het aantal sektarische geweldsincidenten is toegenomen en de mate van straffeloosheid baart zorgen. In Marokko, Libanon, Syrië en Irak is sprake van groeiende religieuze politisering, verminderde religieuze tolerantie en toenemende spanningen.

Mensenrechten en bedrijfsleven

Nederlandse bedrijven spelen ook een belangrijke rol in het naleven van mensenrechten. Dit is met name van belang in de Golflanden waar de positie van buitenlandse arbeidskrachten en huishoudelijk personeel aanleiding geven tot zorg. De omstandigheden van arbeidsmigranten in Qatar, die onlangs aanleiding gaven tot internationale kritiek, zijn weliswaar exemplarisch voor de Golfregio, maar de problematiek verdient bredere aandacht om daadwerkelijk verbeteringen op dit terrein mogelijk te kunnen maken.

Marteling en doodstraf

Mishandeling en foltering behoren nog niet tot het verleden, ondanks de hervormingen die in veel landen zijn ingezet. Deze praktijken komen vooral voor in gevangenissen, politiebureaus of gebieden, buiten direct bereik van de overheid. Ten aanzien van de doodstraf vindt in een aantal landen een positieve ontwikkeling plaats. In Jemen, Tunesië, Marokko, Libanon, Algerije en Jordanië is sprake van een *de facto* moratorium. In Marokko is een grote parlementaire minderheid publiekelijk voor afschaffing van de doodstraf. Jordanië heeft het aantal misdaden waar de doodstraf op staat verminderd. In Saoedi-Arabië daarentegen wordt de doodstraf nog regelmatig uitgevoerd. Elders in de Golfregio komt dit nog incidenteel voor. Het publieke draagvlak voor afschaffing is klein. In Irak wordt het recht op leven bedreigd door een alarmerend aantal uitgevoerde doodstraffen en door tientallen (zelfmoord)aanslagen per maand.

Fora en instrumenten

Effectiviteit is een leidend principe in het Nederlands mensenrechtenbeleid. Om recht te doen aan de lokale context zal steeds bekeken moeten worden wat het meest effectieve kanaal en instrument is om de situatie van mensenrechten te verbeteren. De ene keer wordt daarom gekozen voor een multilaterale aanpak, terwijl een andere keer bilateraal wordt opgetreden. Daarnaast is de manier waarop de boodschap wordt gebracht vaak van belang. Soms is stille diplomatie effectiever dan uitlatingen in de publieke arena. Dit geldt met name voor individuele gevallen. In andere situaties liggen publieke verklaringen of veroordelingen meer voor de hand.

Regionale organisaties

De Organisatie van Islamitische Samenwerking (OIS) en de Liga van Arabische Staten (LAS) beginnen een duidelijker profiel te ontwikkelen op het gebied van mensenrechten. In 1990 gaf de OIS de Cairo Verklaring uit bedoeld als kompas voor verdediging van de mensenrechten vanuit een Islamitisch perspectief. Dit document heeft op nationaal niveau in de landen van de OIS nauwelijks een rol gespeeld. In de internationale arena werd het tot nu toe vooral gebruikt om een collectieve identiteit van islamitische landen te benadrukken waarvan op andere manieren nauwelijks blijkt werd gegeven. De OIS heeft aangegeven de Cairo Verklaring in het licht van de recente ontwikkelingen te willen herzien. Daarnaast werd in 2011 onder auspiciën van de OIS een onafhankelijke en permanente mensenrechtencommissie opgericht. Deze ontwikkelingen geven aanleiding voor Nederland om te overwegen een structurele dialoog aan te gaan met de OIS.

De LAS is met name na 2011 actiever geworden op het gebied van mensenrechten. Zo heeft de crisis en het geweld tegen burgers de LAS ertoe gebracht sancties af te kondigen tegen Libië en Syrië. Ook heeft de LAS besloten in Bahrein een regionaal Hof voor de rechten van de mens op te richten. Het Arabische Mensenrechten Handvest, dat in 2008 in werking trad, sluit op hoofdlijnen aan bij internationale verdragen en gaat uit van gelijkheid van mannen en vrouwen. Ook is de dialoog met de EU geïntensiveerd en ontvangt de LAS steun voor institutionele capaciteitsopbouw. Nederland is voorstander van strategische en operationele samenwerking tussen de EU en de LAS.

Europese Unie

Nederland trekt bij voorkeur op met Europese partners om in de Arabische regio activiteiten op het gebied van mensenrechten te ontplooiën en verklaringen door de EU Hoge Vertegenwoordiger of de EU-delegaties uit te laten geven. Tevens dringt Nederland erop aan dat de EU Speciaal Vertegenwoordiger voor de Mensenrechten-Lambrinidis specifieke thema's, zoals detentieomstandigheden van journalisten, aankaart tijdens zijn bezoeken. De EU draagt in Irak en Libië bij aan de capaciteitsopbouw van politie, justitie en het gevangeniswezen. Nederland levert ook een actieve bijdrage aan de vormgeving van het Europees Nabuurschapsbeleid voor 2014–2020 waarbij bescherming en bevordering van mensenrechten uitgangspunten vormen.

Nederland meent dat voor een aantal thema's agendering door de EU het beste kanaal is. Zo pleit Nederland voor een sterker en beter gecoördineerd EU-optreden op het gebied van godsdienstvrijheid. Recent opgestelde EU-richtsnoeren voor vrijheid van religie of levensovertuiging bieden hiervoor concrete handvatten. Nederland ondersteunt in dit verband projecten ter bescherming van godsdienstige en levensbeschouwelijke minderheden gericht op o.a. interreligieuze dialoog. Nederland acht daarnaast het EU-kanaal het meest effectief om mensenrechtenverdedigers te ondersteunen. Ook ten aanzien van de doodstraf en ernstige schendingen zet Nederland zich met name in EU-verband in door middel van gezamenlijke demarches of persverklaringen. Overigens ontplooit Nederland op dit gebied bilateraal een aantal complementaire activiteiten gericht op documentatie, forensische expertise met hulp van het NFI en justitiële hervorming.

Verenigde Naties

Voor een aantal prioriteiten uit het mensenrechtenbeleid kiest Nederland vooral voor een multilaterale aanpak via de Verenigde Naties. De ILO is leidend in het adresseren van discriminatie en uitbuiting van arbeidsmigranten. De VN biedt verder dankzij de Mensenrechtenraad (MRR), de Derde Commissie van de Algemene Vergadering en VN-organisaties als het kantoor van de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten en «UN Women» goede mogelijkheden om de mensenrechten in de Arabische wereld te helpen verbeteren. Ook de VN speciale procedures, zoals de speciale rapporteurs voor vrijheid van religie en geloofsovertuiging; rechterlijke onafhankelijkheid; vrijheid van meningsuiting en anderen, zijn hierin instrumenteel. Nederland ondersteunt de speciale vertegenwoordiger van de SGVN in Libië die zich onder andere bezig houdt met «transitional justice». In VN verband probeert Nederland steeds vaker coalities aan te gaan met Arabische landen waarmee traditioneel minder wordt samengewerkt op mensenrechten, maar die op specifieke thema's wel gelijkgestemd zijn. Deze nieuwe coalities dragen bij aan het mondiale draagvlak.

De Mensenrechtenraad biedt een platform om landen op structurele wijze aan te spreken op hun mensenrechtenbescherming. Zo steunde Nederland tijdens de lopende zitting van de Raad een interregionale verklaring over Egypte. In 2013 speelde Nederland een voortrekkersrol bij het opstellen van een resolutie over Jemen. Verder biedt de Universal Periodic Review (UPR) een uitgelezen kans om aan elk land vragen te stellen en aanbevelingen te doen. Nederland maakt altijd gebruik van deze gelegenheid. Aanbevelingen die Nederland deed tijdens het laatste landenexamen van Saudi-Arabië werden gedeeltelijk overgenomen. Nederland roept daarnaast voortdurend op tot het verlenen van toegang tot Syrië aan de «Commission of Inquiry», de onderzoekscommissie die in 2011 door de Mensenrechtenraad in het leven werd geroepen om onderzoek te doen naar mensenrechtenschendingen.

Bilaterale inzet

In politieke en ambtelijke contacten met de Arabische landen wordt stelselmatig aandacht gevraagd voor mensenrechten. Middelen zoals het Mensenrechtenfonds, het Matra-Zuidprogramma, maar ook OS-programma's zoals FLOW en middelen onder het Nationale Actieplan 1325 vormen nuttige instrumenten om lokale initiatieven te ondersteunen en daarmee de contacten tussen ambassades en lokale mensenrechtenorganisaties te verdiepen. Ook de inzet van de Mensenrechtenambassadeur is instrumenteel bij het aangaan van de dialoog over mensenrechten. Nederland zet voorts actief in op diverse vormen van trilaterale samenwerking met meer gelijkgezinde landen uit de Arabische regio. Zo is er sprake van samenwerking op het gebied van lokaal bestuur tussen Nederland, Tunesië en Libië. Tevens wordt actief gezocht naar mogelijkheden voor samenwerking op vrouwenrechten tussen Nederland, Tunesië en Jemen. Nederland organiseerde samen met Marokko een side-event tijdens de AVVN van 2013 over de rol van vrouwen in (post-conflict) Syrië.

Nederland heeft op een aantal terreinen gekozen voor een meer expliciet profiel. Zo heeft Nederland de afgelopen tijd bijzondere aandacht besteed aan gelijke rechten voor *vrouwen* en de bescherming van meisjes, onder meer via UNESCO en UN Women. Complementair hieraan zet Nederland bilateraal in op gendergelijkheid, bestrijding van geweld tegen vrouwen, vrouwelijk leiderschap en politieke participatie. Dit doet Nederland bijvoorbeeld door het beschikbaar stellen van juridische hulpverlening aan vrouwelijke vluchtelingen in Libanon of het financieren van projecten

in Jordanië en Marokko gericht op de bestrijding van geweld tegen vrouwen en discriminatie, en op bevordering van economische en politieke participatie. Ook in de Golf is Nederland actief: in Koeweit organiseert de ambassade discussies over arbeidsparticipatie van vrouwen en in Saoedi-Arabië steunt Nederland de organisatie «Glowork» bij het bevorderen van werkgelegenheid voor vrouwen. In landen in conflict als Syrië, Irak en Libië richt Nederland zich vooral op de verbetering van de veiligheidssituatie voor vrouwen en op vrouwelijk leiderschap. Daarnaast zet Nederland, samen met de VN, in op een actieve en betekenisvolle rol voor vrouwen binnen het Genève II-vredesproces door Syrische vrouwenorganisaties en -activistes te verenigen en te versterken. Ook op het gebied van *internet- en persvrijheid* heeft Nederland een duidelijk profiel. Zo loopt in Tunesië een door Nederland gesteund UNESCO project dat gericht is op onderling begrip tussen veiligheidsdiensten en journalisten, terwijl Radio Nederland Wereldomroep lokale media ondersteunt. In Egypte spant Nederland zich in voor vrijlating van of verbetering van de condities voor prominente journalisten die louter vanwege hun professionele werkzaamheden gevangen zijn gezet. Nederland zet in Marokko, Libanon en Jordanië actief in op pers- en internetvrijheid door steun aan projecten gericht op (online) media en journalisten. Ook in Syrië werden diverse projecten ondersteund op het gebied van religieuze tolerantie en internetvrijheid, waaronder trainingen aan journalisten en bloggers en ondersteuning van lokale nieuwsagentschappen.

In vrijwel de hele Arabische regio worden de publieke mogelijkheden ter ondersteuning van de *LHBT-gemeenschap* beperkt door de gevoeligheden rondom het onderwerp. Publieke acties zijn vaak niet in het belang van de lokale LHBT-gemeenschap. Dit betekent dat Nederland op dit onderwerp veelal achter de schermen moet opereren. Nederlandse ambassades organiseren geregeld discrete activiteiten, zoals het bieden van ruimtes om overleg tussen LHBT-vertegenwoordigers mogelijk te maken, hun aanwezigheid in de MRR/UPR in Geneve te faciliteren of projecten financieel te ondersteunen. Ook wordt gewerkt aan capaciteitsopbouw van LHBT-organisaties. Daarmee loopt Nederland voorop in de regio.

Voor de Golflanden wordt het Nederlands beleid versterkt door de motie van uw leden Van Bommel en Sjoerdsma (Kamerstuknummer 32 735, nr. 96) inzake meer en zichtbaardere inzet op mensenrechten. Door met name op gebied van vrouwenrechten, maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO), economische, sociale en culturele (ESC)-rechten en het versterken van de rechtsstaat activiteiten te ontplooiën in de Golfregio beoogt het kabinet de inzet te intensiveren. Door middel van publieksdiplomatie zal Nederland meer aandacht voor de positie van vrouwen gaan genereren teneinde hun politieke en maatschappelijke participatie vergroten. Ook MVO biedt goede aanknopingspunten gevoelige onderwerpen zoals gendergelijkheid onder de aandacht te brengen.

De ILO speelt weliswaar een leidende rol om discriminatie, uitbuiting en andere misstanden jegens arbeidsmigranten tegen te gaan, Nederland spreekt overheden hier ook bilateraal op aan. Naast het belang van veilige werkomstandigheden, wordt hierbij ook (naleving van) goede wet- en regelgeving voor deze kwetsbare groep benadrukt. In aanvulling hierop vervult het Nederlands bedrijfsleven in de regio een belangrijke voorbeeldfunctie door internationale standaarden op dit gebied na te leven en andere niet-Nederlandse bedrijven daartoe aan te sporen. Het Nederlands bedrijfsleven zal vaker benaderd worden om de inzet ten behoeve van arbeidsmigranten te vergroten. MVO is daarmee een belangrijke pijler om mensenrechten in de Arabische regio te bevorderen.

In nauwe samenwerking met de Golfstaten zelf zal getracht worden op gebied van ESC-rechten en de rechtsstaat vorderingen te maken. Ten slotte zal Nederland nog nadrukkelijker via multilaterale kanalen opereren. In de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) is onlangs een nieuwe EU-Delegatie geopend. De «EU human rights country strategy papers» en de EU-richtsnoeren over MRV's, LHBT en vrijheid van godsdienst en levensovertuiging bieden ook aanknopingspunten voor het versterken van de gemeenschappelijke EU inzet. In VN-verband zal Nederland niet alleen een actieve rol blijven spelen in het kader van de «Universal Periodic Review» (UPR), maar ook inzetten op open uitnodigingen aan VN Speciale Rapporteurs om de Golfregio te bezoeken en ratificatie van VN-kernverdragen door de Golfstaten.

Het is belangrijk voor ogen te houden dat Nederland een sterk profiel heeft op het gebied van mensenrechten en dat er reeds veel instrumenten en middelen worden ingezet om de situatie van mensenrechten te verbeteren. Dit betekent niet dat we achterover moeten leunen. Integendeel, het is belangrijk om kritisch te blijven kijken naar doel, middelen en resultaten. In dat verband zal Nederland de EU-richtsnoeren aangrijpen om EU-delegaties aan te sporen – waar nodig – actie te ondernemen. Daarnaast bestaat ruimte voor verbetering op het gebied van «outreach». De informatie over het Nederlandse mensenrechtenbeleid in de betreffende landen kan verder worden geoptimaliseerd. Daarnaast kan nog meer worden ingezet op innovatieve mensenrechtenprojecten en uitwisseling van experts ten behoeve van kennis- en capaciteitsopbouw. Dit sluit tevens aan bij de rol van sociale media in de diverse ontwikkelingen in de Arabische regio. Ten slotte zal worden ingezet op het verhogen van het aantal jaarlijkse bezoeken van de Mensenrechtenambassadeur naar de regio.

De Minister van Buitenlandse Zaken,
F.C.G.M. Timmermans